

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

**ORHAN PAMUK'UN "MASUMİYET MÜZESİ" ROMANINDA
DEĞİŞİM ETKİSİNDE AŞK**

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi" adlı romanında "aşk" olgusunun değişen toplum yapısında geçirdiği evrim, kadın-erkek ilişkileri bağlamında nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A1

Sözcük Sayısı: 3994

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
I. BÖLÜM: GELENEKSELDEN MODERNLEŞMEYE GEÇİŞTE KADIN-ERKEK İLİŞKİSİNE BAKIŞ.....	5
I.I. DEĞİŞİMİN ETKİSİNDE KADIN.....	6
I.II. DEĞİŞİMİN ETKİSİNDE ERKEK.....	13
II. BÖLÜM: DEĞİŞİMİN GÖLGESİNDE AŞKIN EVRİMİ.....	15
SONUÇ.....	18
KAYNAKÇA.....	20

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi" adlı romanında "aşk" olgusunun değişen toplum yapısında geçirdiği evrim, kadın-erkek ilişkileri bağlamında nasıl işlenmiştir?

GİRİŞ

Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi" adlı romanı aşk olgusuyla şekillenmiş bir dönem romanıdır. Postmodern romancılığın¹ öncülerinden biri olan Pamuk bu romanında, diğer romanlarından farklı olarak aşk izleği üzerinde durarak tematik bir kurgu yapmıştır². Aşk adı altında cinsellik içeren ikili kadın erkek ilişkilerine yer veren yazar, dönemin koşullarını da baz alarak bireylerin bakış açılarını ön planda tutar. Türk toplumunda Batılılaşmanın etkisiyle değişen bakış açılarının kadın erkek ilişkilerindeki yansımalarının ele alındığı kurguda bahsi geçen gelenek ve görenekler evlenmeyi zorunlu kılarken, evlilik olmadan uzun yıllarca süren ikili ilişkilerin var olması ve bu ilişkilerin cinsellik içermesi ise değişen toplum yapısında eleştirilen noktalardan biridir. Özellikle kadın bireylere dayatılan toplumsal baskı, kişinin hangi kesime ait olursa olsun saygınlığını belirlemesinde etkilidir. Değişim her ne olursa olsun bu algının hiç değişmediği görülür. Yazarın, bu toplumsal düzene karşı gelen Sibel ve Füsün figürleri aracılığıyla geleneksel yaşam tarzını eleştirdiği görülür.

Kurguda zaman dilimi 1975-2000'li yılların İstanbul'u olarak verilmektedir. Dönemin Türkiye'si, Batı'dan örnek alınan modernleşme sürecini yaşamaktadır. Kurgunun bütünü

¹ "Postmodernizm:1970'lerden başlayarak bugüne kadar Batı modernizminin ve onunla ilgili Aydınlanma ve hümanizm projelerinin politik güç ve çıkar amacına hizmet eden normlarını sorgulayan, onun düşünce yapısını çözen, çelişkilerine, çarpık ve kendine dönük norm ve yaklaşımlarına ışık tutan önemli eleştiri yöntemidir." Dilek Doltaş, *Postmodernizm ve Eleştirisi-Tartışmalar/Uygulamalar*, İstanbul, İnkılap Yayınları,2003, s.190

² Yaprak, Tahsin, Kıymaz, Said, Mustafa ve Sermisakçı, Emrah. *Postmodernizm, Orhan Pamuk'un Postmodern Romanları ve Kafamda Bir Tuhaflık*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. (Yıl:3, Sayı:10, Mart 2015) s. 651-685

oluşturan Batılılaşma sürecinin tarihi 18.yüzyıla dayanır. Tarihte Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileme Dönemi sonucu artan Batı ilişkileri, Osmanlı toplumunda yenilenen bir kültürel yapıyı oluşturur³. İlerleyen süreçte Batı'nın etkisiyle yaşam kalitesinin artması modern yaşamı doğurur. Günümüz modern toplum algısına uyan sosyokültürel yapının değişim süreci, 20. yy. itibarıyla etkisini göstermeye başlamıştır⁴. Türkiye'nin Batılı ülkelerle bağlantı içinde olması kültürel alışverişi beraberinde getirir. Böylece üst sınıfa mensup Türklerin, modern ve özgürlükçü yaşamı kabullendikleri görülür. Toplumsal sınıf farklılığına neden olan refah seviyesi ise bu dönemde iyice farklılık göstermiş ve sınıflar arası fark açılmaya başlamıştır.

Yapıtta dönemin değişim süreci, toplumsal yapı ile ilişkilendirilerek anlatılmakta ve gerek bireyin sınıfsal konumu gerek cinsiyeti gibi özellikleriyle toplum içindeki ilişkileri, görevler ve beklentiler bağlamında figür yaratımlarıyla üzerinde durulmak istenen düşünce vurgulanmaya çalışılmıştır. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı, sosyokültürel bağlamda özgürlük gibi kavramların önem kazanmasını sağlasa da toplumsal gelenek ve görenekler özgürlüğün önüne geçebilmektedir. Pamuk, dönemin koşulları sebebiyle kültürel baskının etkisinin azaldığını, gelenek ve göreneklerin bireylerin yaşam tarzını değişimden uzak kalmış toplum yapısındaki gibi şekillendiremediğini özellikle Sibel, Füsun ve Kemal figürleri üzerinden öne sürmüştür. Değişimle ve modernizmle benimsenen özgürlük, toplumda yaygınlaşmakta olan bir yaşam tarzıdır. Bu bağlamda, yapıtta modernleşme sürecinin beraberinde getirdiği özgürlük, kadın-erkek ilişkilerinde cinsellik ve aşk ile ilişkilendirilerek yazar tarafından ön planda tutulmuş, bu incelemede bahsi geçen değişen toplum yapısında etkisini sürdüren kadın ve erkek algıları üzerinde durulmuştur. Ataerkil toplum yapısı sonucu kalıplaşan algılar Füsun, Sibel ve Kemal figürleri üzerinden karşılaştırmalı biçimde

³ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara, İmge Kitapevi, 2020, s. 196-198

⁴ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara, İmge Kitapevi, 2020, s. 422

değerlendirilmiş ve bu algıların özel yaşamı nasıl etkilediğinden bahsedilmiştir. Söz konusu olan algıların, dönemin şartları gereği farklılıklarından bahsedilerek modernizm ve özgürlük kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir.

I. BÖLÜM: GELENEKSELDEN MODERNLEŞMEYE GEÇİŞTE KADIN-ERKEK İLİŞKİSİNE BAKIŞ

Kurgu, toplumun uzun yıllar benimsediği gelenek ve göreneklerin, cinselliğin ortaya koyduğu “namus” ve “bekaret” kavramlarının bireylere dayatılmasına örnek olacak pek çok detayı içerir. Söz konusu olan toplumsal yapı, kadın ve erkeğin evlenmeden önce cinsel birliktelik yaşamasını uygun görmez. Kadın ve erkeğin ancak ve ancak evlendikten sonra böyle bir birliktelik yaşamasını uygun görür. Toplumun gelenek algısına göre evlilikle yaşanan ilk cinsel birliktelik, kadınların eşlerine ait olduğunu, erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurduğunun en belirgin ve kabul gören yanıdır. Bekaret kavramı aidiyetin sembolü haline gelir ve namus ile ilişkilendirilir. Kadının ilk cinsel birlikteliğini kocasıyla yaşaması toplumun genel kabulü, bir anlamda normu iken evlilik öncesi cinsel birlikteliğini eşi dışında herhangi bir kişiyle yaşaması toplum tarafından namussuzluk olarak kabul görür. Evlilik öncesi yaşanan cinsel birliktelik, ahlak dışı olarak yorumlanır ve bireyin özellikle de kadının toplumdan dışlanmasına neden olur. Dönem gereği namus kavramı, kadınların yaşam tarzlarına bütünüyle baskı yapmaktadır. Öte yandan erkekler için kadınlarda olduğu gibi bir baskı söz konusu değildir çünkü onlar böyle bir eylem karşısında kimseye hesap verme durumunda değildir. Hatta tekrarlanabilen bu davranışlar, onların deneyim hanesine eklenebilecek niteliktedir. Böylelikle, toplumsal algı sonucu evlilik öncesi yaşananlar, bireylerin saygınlığının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Orhan Pamuk'un "Avrupai" olarak nitelendirdiği figürler, cinsellik ve bekâret kavramlarını toplumsal yapıdan bağımsız olarak sosyal ilişkilerine dâhil etmektedirler:

"Üst sınıfa mensup, iyi eğitilmiş genç kadınlar, bu hareketlerini onlara duydukları güvenden çok, töreye aldırış etmeyecek kadar modernleşmiş ve özgür olmakla açıklamaktan hoşlanırlardı." (Pamuk, 63).

Romanda bahsedilen bakış açısına sahip ve bu yargıyı sembolize eden Füsun ve Sibel figürleri, gelenek ve göreneklerden uzaklaşan cinsellik algısıyla bu davranış biçimini modernliğin öğelerinden biri olarak yansıtırlar. Kadın-erkek ilişkilerinde evlilik öncesi yaşanan heyecan dolu aşk, gelişmiş batı toplum yapısının etkisiyle cinsellik barındırmaya başlamıştır. Bu durum toplum tarafından hoşgörüle karşılanmamasına rağmen yazar, Füsun ve Sibel figürlerinin Kemal ile yaşadıkları ilişki üzerinden yapılan bu toplumsal baskıyı eleştirmektedir.

Romanda, dönemin değişim süreci baz alınarak gelenek ve göreneklerin şekillendirdiği kadın ve erkek algılarının Sibel, Füsun ve Kemal figürlerinin özel hayatlarını nasıl etkilediği üzerinde durulur. Böylelikle, değişim etkisinde kadın ve erkek bireylerin özgür yaşam isteği ve toplumsal algı korkusu sonucu yaşanan tutku dolu aşk hikayesi Kemal, Sibel ve Füsun aracılığıyla yansıtılır.

I.I. Değişim Etkisinde Kadın

Romandaki kadın figürler, dönemin koşulları ön planda tutularak farklı toplumsal sınıflara mensup bireyler olarak "bekaret" ve "cinsellik" olgularını yansıtmak biçimde yaratılmışlardır. Roman boyunca Pamuk, farklı sosyal statülere sahip iki kadın üzerinden

giderek statünün özgürlük üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını romandaki aşk hikayesiyle ileri sürmektedir. Sınıfsal yapıları fark etmeksizin kadın figürlerin cinsellik ve aşka bakış açılarının benzer şekilde olduğunu, değişim süreciyle beraber oluşan modern yaşam etkisinin “kadın” üzerinde içsel olarak aynı şekilde etki ettiğini, içgüdülerinin kadını yöneten bir etmen olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir.

Modernleşme etkisiyle yapıt boyunca figürlerin içselleştirdiği özgürlük kavramı, yalnız erkeğin değil, kadının da cinselliği ihtiyaç ve hak olarak görmesine yol açmıştır denilebilir. Bu sebeple evlilik öncesi yaşanan cinsel birliktelik Sibel ve Füsun için cazip bir hale gelmektedir. Âşık oldukları Kemal ile yaşadıkları fiziksel yakınlık, ilişkileri için önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir çünkü bu birliktelik, tutku ve zevk içerdiği gibi aralarındaki bağı kuvvetlendiren “aidiyet” hissini de harekete geçirmektedir.

Romanda öne çıkan iki genç kız birbiriyle tamamen zıt yaşamlar sürer. Kutupluluk ilkesiyle toplumsal sınıfların farklı yaşam tarzlarına dikkat çekmek amacıyla yaratılan bu farklı kadınların, her ne koşulda yaşarlarsa yaşasınlar aynı toplumun baskıcı tutumu karşısında benzer tepkiler gösterdikleri görülür. Aynı adama âşık olup farklı boyutlarda aynı adamı paylaşan bu kadınlar Kemal odağında birleşir.

İki genç kızın Kemal’e iten bütünüyle bireysel seçimleri ve tutkularıdır. Cinsel odaklı yaşadıkları her eylem gizli tutulduğu sürece herhangi bir sorun yaratmayacaktır. Toplumsal yapının dayatmaları, muhafazakâr yapının zorunlulukları nedeniyle gizli tutulmak zorunda kalınır çünkü kendi aileleri de dâhil bu “yasaklı” eylemin hoşgörüsü ile karşılanması olası değildir. Bu durum yukarıda da belirtildiği gibi toplumun bu yöndeki kalıplarından çıkamamış olması ve “namus” algısının daha çok kadının eylemleri üzerinden değerlendirilmesiyle

ilişkilidir. Böylece, kadının topluma göre yanlış seçimleri ve eylemleri, toplumsal statüsü görmezden gelinerek toplum tarafından soyutlanmasına neden olabilmektedir. Geriye dönüş anlatım tekniğine yer veren yazar, bu durumu şu şekilde ele almıştır:

“İsa’dan 1975 güneş yılı sonra, İstanbul’un merkezi olduğu Balkanlar, Ortadoğu, Güney ve Batı Akdeniz topraklarında, genç kızların “bekareti”, evliliğe kadar korunması gereken kıymetli bir hazine olmaya devam ediyordu. Batılılaşma, modernleşme denen süreçler ve daha çok da şehirleşme sonucu genç kızların gittikçe daha ileri yaşta evleniyor olmaları, bu hazinenin pratik değerini İstanbul’un bazı semtlerinde hafifçe düşürmeye başlamıştı. Batılılaşma yanlıları, uygarlaşma ile eş tuttıkları modernleşme sonucunda, bu ahlakın ve hatta konunun unutulacağına iyimserlikle inanıyorlardı. Ama o yıllarda İstanbul’un en Batılılaşmış ve zengin çevrelerinde bile, genç kızın evlenmeden önce bir başka erkekle “sonuna kadar” giderek sevişmesinin bazı ciddi anlam ve sonuçları vardı.” (Pamuk, 63).

Dönemin Türkiye’sinin bir portresinin çizildiği bu bölümde kadına karşı nasıl bir bakış açısının benimsediği sosyolojik bir değerlendirmeye okurlara sunulmuştur. Yazar tarafından cinsel birliktelik yaşamak, “sonuna kadar gitmek” ifadesiyle nitelenmiştir. Özellikle vurgulanan bu öbek, genç kızların varıl ya da yoksul; muhafazakâr ya da modern olmaları, toplumsal yapıdaki konumları, duruşları, aldıkları eğitim ya da sınıfları her ne olursa olsun evlenmeden önce bu eyleme meylettikleri gösterir. Kadınsal bir içgüdüyle bu eylem, çekicidir. Böylelikle modernleşmenin temeli olan özgürlük adı altında Batı hayranlığı ya da özentiliğinden bahsederek, kadın figürlerin sosyal yaşamlarının ne denli etkilendiği açıklanmıştır.

Üst sınıfa mensup, iyi eğitilmiş ve aydın bir genç kız olan Sibel, Avrupalı bakış açısına sahip özgürlükçü bir genç kadındır. Sibel'in aldığı eğitim ve modern yaşam ortamındaki deneyimleri, Batı kültürünün öğretilerini içselleştirmesi, yaşadığı toplumla bir uyumsuzluk yaratsa da Sibel'in kendi doğrusu budur:

“Batılılaşmış zengin ailelerin, Avrupa görmüş seçkin kızları o yıllarda ilk defa tek tük bu “bekaret” tabusunu kırmaya, evlenmeden önce sevgilileriyle yatmaya başlamışlardı. Sibel de bazen bu “cesur” kızlardan biri olmakla övünürdü.” (Pamuk,18).

Bu bakış açısına göre, Türk gelenek ve göreneklerin sosyal yaşamda baskı kurması ve özel hayata müdahale etmesi özgürlüğün kısıtlandığının göstergesidir. Bu düşünce, genç kızların Avrupa'daki yaşam tarzını gördükten sonra toplumsal gelenek ve göreneklerden uzaklaşmalarına neden olur. Onlara göre modernizm, özgürlüktür. Kurguda özgür yaşamı benimseyen kadınlar “cesur” olarak nitelendirilir çünkü dönemin koşulları gereği toplumsal baskıya karşı gelmek cesaret gerektirmektedir. Bu bağlamda Sibel'in özgürlükçü bakış açısının oluşturduğu cesareti, sosyal ilişkilerine etki etmektedir. Bu sebeple Kemal ile son derece özgür, ruhsal doygunluğu bedensel arzuların tutkularıyla sınırsızca yaşama geçiren bir ilişki sürdürmektedir.

Kemal ile aralarında oluşan duygusal bağ, Sibel'in bedenini Kemal'e teslim etmesine, sonrasında evlilik öncesi cinsel birlikteliği sürdürmelerine vesile olmaktadır. Yazar tarafından “kıymetli bir hediye” olarak nitelenen bekaretini, âşık olduğu adama teslim etmesi, Sibel'in modern ve özgürlükçü inancı doğrultusunda herhangi bir sorun yaratmamaktadır. Bu ilişkinin “aşk” adıyla somutlaşması, kadının yalnızca fiziksel gereksinim değil, içsel doyumu da önemseyişinin bir kanıtı niteliğindedir. Yazarın bekaret kavramını “kıymetli bir hediye” ye

benzetmesi, kadının hissettiği güven duygusunun etkisiyle sevdiği adama bedenini teslim edebileceğini gösterir. Gerçek anlamı göz önünde bulundurulduğu zaman “hediyeleşme” eylemi, bir tarafın karşı tarafa seveceği bir şeyi almasıyla gerçekleşir. Hediyeyi alan kişi ise hediyeye önem verir çünkü manevi değeri vardır. Bu doğrultuda yazar tarafından anlatılmak istenen, bir kadının bedenini bir erkeğe teslim etmesinin erkek için oldukça değerli olduğudur. Erkek tarafından önemsenmesi gereken bu durumun Kemal de farkındadır. “...Çünkü Sibel bana kendini ancak benim “güvenilir biri” olduğuma inanınca, yani benim sonunda onunla evleneceğimi kesinlikle anlayınca vermişti.” (Pamuk, 18). Kemal’in bu söyleminden şu anlamlar çıkarılabilmektedir: Öncelikle Sibel için önemli olan sevdiği adama duyduğu güvendir. Diğeri ise Kemal’in genç bir kadının bekaretinin önemi hakkında bilinçli olması sonucu Sibel’e hissettirdiği güven duygusudur. Kemal, Sibel’in bedeni hakkında verdiği karara saygı duyan ve onu mağdur etmek istemeyen bir erkek olarak öne çıkar. Böylelikle, iki kişi arasında yaşanan ve oldukça güven barındıran bu birliktelik kişilerde aidiyet duygusunu perçinler, sağlamlaştırır. Bu duygu, çiftin arasında duygusal bir bağ oluşturur. Bu bağ özellikle Sibel üzerinde onaylanma duygusu yaratsa da ilişkinin adı ve içeriği her ne olursa olsun bu birlikteliğin resmi olarak evlenene kadar gizli tutulması gerekmektedir.

Romanda, toplumsal baskının birey ve kadın-erkek ilişkileri bağlamında kişiyi sınırladığı, her ne konumda olursa olsun bu sınırlamadan etkilendiği üzerinde durulur:

“Nişan bozulursa, sosyete artık uzun zaman “evlenmeden birlikte yaşadığımızı” söyleyerek Sibel’i küçümseyecekti. Başını ne kadar dik tutarsa tutsun, arkadaşları ne kadar “Avrupalı” olurlarsa olsun, evlenmezsek bunu bir aşk hikayesi olarak değil, şerefi lekelenen bir kadının hikayesi olarak anlatacaklarını Sibel iyi biliyordu.” (Pamuk, 195).

Gelenek ve göreneklerin toplumsal yapı üzerinde etkisi nedeniyle kadınlar evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşarsa sosyal statüleri görmezden gelinerek oldukça ağır ithamlara maruz kalırlar. Bireyin toplumdaki saygınlığını zedeleyen, “şerefi lekelenen” gibi ithamlar özellikle kadının zamanla toplumdan soyutlanmasına, ona “kötü kadın” damgasının yapıştırılmasına neden olurken kadını zgr seçimler yapmaktan da alıkoymamaktadır. Bu nedenle, evlenme aşamasında olan iki gencin statüleri her ne olursa olsun yaşadığı açık hikayesi, toplumsal baskı sebebiyle gizli tutulan yönlere sahiptir. Eğer evlilik öncesi fiziksel yakınlaşma yaşadıkları öğrenilirse, Sibel’in sahip olduğu üst konum görmezden gelinerek, toplum içinde olumsuz yakıştırmalarla ötekileştirilmesine, “lekelenmesine” neden olacaktır.

Yoksul bir ailenin kızı ve Kemal’in uzaktan akrabası olan Füsun ise 18 yaşına henüz girmiş, niversite sınavına hazırlanan genç bir kızıdır. Aile geçimine katkıda bulunmak amacıyla bir butikte çalışmaktadır. Üniversite de okumak, mesleki bir konum elde etmek ve kendine iyi bir yaşam kurmak, bu bağlamda “zgrleşmek” isteyen Füsun’un eylemleri onun istediği biçimde bir yaşama kavuşturmaz. Füsun roman boyunca yoksul bir hayat süren, başka yaşamlara öykünen, kendini bir yerlerde konumlandıramayan bir figür olarak tanıtılır.

Kemal ve Füsun’un yıllar sonra bir araya gelmesi Kemal’in tesadüfen Füsun’un çalıştığı butiği ziyaret etmesiyle başlar. Kemal’in nişanlısı Sibel’e aldığı çantanın orijinal olmaması nedeniyle iade talep etmesi, Füsun’un mahcup olmasına neden olur çünkü iade talep edilen yüklü miktardaki para, Füsun tarafından o an geri verilemez. Kemal ise bu durumu fırsata çevirmek adına parayı sonra verebileceğini söyler ve Füsun’u gizli buluşma yerleri olan *Merhamet Apartmanı*’na davet eder. Bahsi geçen “Merhamet Apartmanı” Kemal ve Füsun’un ilişkilerinin başlangıç noktası olan en doğal halleriyle buluştukları uzamdır. Yazarın uzama “merhamet” adını vermesi Füsun ile ilişkilendirilebilir. “Bir kimsenin veya bir başka canlının

karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma”⁵ anlamına gelen “merhamet” Kemal’in Füsun’un kadınsal özelliklerinin yanı sıra içtenliği ve doğallığı karşısında hissettiği gerçek duygularının bir adlandırılma şekli olabilir. Füsun’un hayatının dönüm noktası olabilecek yaşta sadece üniversiteye hazırlanmak yerine geçimini sağlayabilmek için para kazanmaya çalışmasıyla gösterdiği yaşam mücadelesi Kemal’i etkiler ve Füsun’a yardım etmek ister. Füsun’a duyduğu merhamet duygusuyla onu üniversite sınavına çalışmaya teşvik eder ve düzenli olarak birebir çalıştırır. Kemal’in merhamet göstermesi hem âşık olduğu kadını hem de aşklarının başlangıcı olan uzamı niteler. Bu bağlamda merhamet, Füsun’un yaşam karşısındaki mücadelesi ve Kemal’in yaklaşımlarıyla ilişkilendirilecek bir tercihtir.

İlk gizli buluşmalarında Kemal’in tek amacı Füsun ile baş başa vakit geçirmektir. Kemal’in Füsun’a iltifat etmesi, biraz daha kalması için çay ikram etmesi, Füsun’un şemsiyesini saklaması gibi dikkat çeken davranışlarla Füsun, Kemal’in ona olan ilgisinin farkına varır. Böylelikle aralarında duygusal bir çekim başlar ve izleyen buluşmalarında aralarındaki çekim farklı noktalara kayar. Tutku ve arzu doğrultusunda yaşanan fiziksel yakınlaşma Kemal tarafından farklı yorumlanmıştır:

“Öpüşmeye kendini o kadar vermiş, kollarını boynuma öyle bir sarıp gözlerini öylesine sıkı kapamıştı ki, “sonuna kadar” sevişebileceğimize inanyordum. Ama bakire olduğuna göre bu imkansızdı. Öpüşürken, bir ara Füsun’un hayatının bu önemli kararını verdiğini, benimle buraya “sonuna kadar gitmek” için geldiğini hissettim. Ama bu yalnız yabancı filmlerde olurdu. Burada bir kızın durup dururken bunu yapması tuhaf geliyordu bana. Belki de zaten bakire değildi...” (Pamuk, 33).

⁵ TÜRK DİL KURUMU (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayıncılık

Genç kızın, Kemal ile böyle bir deneyim yaşamak istemesi Kemal'i şaşırtır. Normalde bu kadar rahat ve cesaretli tutum, modern ve Avrupai yaşam tarzındaki kadına özgüken bu kültürde yaşayan ve alt sınıfa mensup genç bir kızın böyle cesaretli olması Kemal'de çeşitli soru işaretlerine neden olur. Alt sınıfa mensup bireyler, modernleşmeden uzak kalan kesimdir. Füsun ise alt sınıfa mensup olmasına rağmen bahsi geçen kesim gibi davranmamaktadır. Füsun'un özgür bir genç kız olarak yansıtılması ve toplumsal yapıyı göz ardı ederek kendi isteklerini gerçekleştirmek istemesi romanda özellikle bu kesimdeki insanların yaşamlarında bir çıkış bulmak adına savruluşlarını göstermek adına dikkat çekicidir. Bu durumun gerçeklik payı Kemal'de şüphe yaratır. Kemal, Füsun'un nasıl bu kadar cesur davranabildiğini sorgular. Füsun'un yazar tarafından özellikle vurgulanan "sonuna kadar gitmek" ifadesiyle birliktelik yaşamak istemesi sonucu Kemal, Füsun'un bakire olup olmadığını sorgulamasına rağmen birliktelik devam eder. Füsun'un ilk deneyiminin Kemal ile yaşaması ilişkilerini farklı bir yöne çeker. Birbirlerine bütünüyle ait olduklarını hissettirmeleri kuşkusuz yaşadıkları bu fiziksel temasın sonucudur. Masumiyet Apartmanı'nda gizlice yapılan buluşmalar zamanla çifti daha çok birbirine bağlar ancak, hür bir genç kızın verdiği bu karar elbet toplumsal yapının etkisinde kalacak ve gizli tutulacaktır.

I.II. Değişim Etkisinde Erkek

Romanda sunulan; profili çizilen erkekler, ataerkil toplum yapısının izlerini yansıtan, gelenek ve göreneklerine bağlı, kadın üzerinde egemen bir erkin sembolüdür. Söz konusu olan erkek egemenliği, erkeğin kadın üzerinde sınırsız yetki ve söz hakkına sahip olması, kadının geri planda kalıp o yapıya hizmet etmesiyle açıklanabilir. Erkeğin kadına sahip olma iç güdüsü cinsel dürtülerle desteklenir. Bu nedenle dönemin de etkisiyle erkeklerin kadınlarla çoğunlukla

fiziksel temas içeren birliktelikler yaşadığı görülür. Bu birliktelikler gizli tutulur çünkü kadına dayatılan kurallar ve yasaklar onun bu eylemlerde bulunmasına engel olurken, erkeğin de hem inandığı hem de zaafına yenik düştüğü bu durumu kendi istek ve seçimleri doğrultusunda yönlendirme gücü, onu zor duruma düşürebileceği ve saygınlığını da etkileyeceği için sakıncalı olabilir. Durum hangi biçimde ilerlerse ilerlesin erkek kadın üzerinde egemen bir güçtür. Bu durum şu şekilde özetlenmiştir: *“Erkek kendisiyle uzun bir süre aynı odada kalmaya razı olan kızın pas vermediğini düşünür ve ona hala bir şey yapamamışsa, erkekliğine laf geleceği için kıza asılır.”* (Pamuk, 85). Kadını kullanılabilir bir nesne, hizmet eden bir figür, zevklerini doyuran bir canlı olarak gösteren bu algı, erkeğin bunu kendi hemcinsleri arasında “gücüne güç katmak”, “öne çıkmak” ve “erkekliğine laf getirmemek” gibi sığ görüşlerle öne çıkararak kadını hep kullandığı görülür.

Romanda öne çıkan Kemal, sözü edilen bu yapının ürünü olan bir erkek figürdür. Aynı anda iki genç kızla bir ilişki yaşarken babasının da daha önce aynı şeyi yaptığını öğrenmesiyle sanki durumu normalleştirerek Kemal’in kadın-erkek ilişkilerine olan bakış açısı değişir:

“Allah’ın, bazı özel kullarına, babamlara, amcamlara ancak elli yaşlarında ve büyük eziyetlerden sonra birazcık bağışladığı ahlakdışı erkek mutluluğunu; yani bir yandan eğitimi, kültürü uygun, akli başında ve güzel bir kadınla mutlu aile hayatını bütün zevkleriyle paylaşırken, diğer yandan güzel, çekici ve vahşi bir kızla gizli ve derin bir aşk hikayesini yaşayabilme talihini... bağışladığı anlamına geliyordu.” (Pamuk,114).

Yazarın “bazı özel kulları” ifadesi birden fazla kadınla birliktelik yaşayan erkekleri niteler. Bu davranış, “ahlakdışı erkek mutluluğu” olarak adlandırılmıştır. Yazarın hem olumlu hem de olumsuz sözcükleri bir arada kullanarak adlandırdığı davranışın, aslında etik olmadığı ancak

bir mutluluk kaynağı gibi güdüleyici olduğu izlenimi verir. Bu durum, her ne kadar aykırı ve ahlaki sorgulara açık olsa da kadının bu egemen güç karşısında yenik kaldığı, seçenek olarak görüldüğü ve toplum içinde eleştirilse de bir yanın yine de üstü örtülü bu durumu yaşamasında bir “hak” olduğu algısı yazarca sezdirilmiştir. Bu bağlamda, toplum her ne kadar modernizme doğru yol alsada toplumun temel taşlarının, genel algıların değişmesinin güç olduğu yine Kemal figürü üzerinden verilmiştir. Belli bir eğitim düzeyinde, belli bir sınıfın insanı olarak daha çağdaş bakış açısına sahip Kemal ve onun gibilerin bile kadına yaklaşımı aynıdır çünkü değişim bu durumu değiştirememiştir.

II. BÖLÜM: DEĞİŞİMİN GÖLGESİNDE AŞKIN EVRİMİ

Kurgu boyunca aşk teması Kemal-Füsün ve Kemal-Sibel olmak üzere iki ayrı ilişkiyle öne çıkarılır. Kemal aynı anda sosyal statüleri birbirinden bağımsız iki kadınla ilişki yaşamaktadır ki bunun nedeni çevresel etmenlerdir. İki kadınla da yaşadığı ilişki “aşk” adı altında öncelikle fiziksel çekim ve yakınlık barındırmaktadır. Bu durum, duygular ve sosyal konumlar apayrı olsa da bir erkeğin gözünde kadına karşı tensel çekim kaçınılmazdır düşüncesini içerir. Yazar, bu düşüncüyü Kemal’in seçimleri ve iç konuşmalarıyla okura iletir.

Kemal’in iç dünyası birinci kişi, kahraman bakış açısı anlatım ve iç monolog yöntemleriyle okuyuculara yansıtılmıştır. Kemal’in Füsün’a karşı duyduğu yoğun hisler ve aşkta yaptığı seçimlerin doğrudan aktarıldığı görülür. Romanın giriş cümlesi ise buna örnek olarak gösterilebilir: “*Hayatımın en mutlu anıymış, bilmiyordum*” (Pamuk,11). Yazarın romanda kurduğu ilk cümle Kemal’in Füsün’a duyduğu kuvvetli aşkı vurgular. Böylelikle okuyucuda bahsi geçen anda Kemal’in birlikte olduğu kişinin onda uyandırdığı duyguları açıkça yansıtır. Kemal’in “hayatımın en mutlu anı” sözleri bunun kanıtıdır. Bireyin hayatı

boyunca yaşadığı şeyler arasında enlerini seçebiliyor olabilmesi için mutluluk, üzüntü, aşk, öfke, heyecan gibi yoğun duygular beslemesi ve bu duyguların kişiyi farklı eylemlere sürüklemesi okuyucuyu gerçeklikle yüzleştirir. Kemal, 30 yıllık hayatı içinde “en mutlu anı” olarak bu birlikteliği benimsemesiyle o anın öneminden ve onda bıraktığı etkiden bahseder. Giriş paragrafının ilerleyen cümlelerinde Kemal’in kurduğu bu cümlede bahsi geçen anın Füsün ile yaşadıkları fiziksel çekim ve uyum olduğu görülür. Böylelikle romanın giriş bölümünde okuyuculara tanıtılan ilk figürün Füsün olduğu görülür. Romanda tanıtılan ilk figürün olay örgüsünde bahsi geçen ana karakter olması Kemal’in Füsün’a karşı duyduğu yoğun hislerle ilişkilendirilir.

Füsün’un hiç şüphe etmeden, korkusuz bir biçimde ilk deneyimini Kemal ile yaşaması, Kemal’in Füsün’a duyduğu hisleri etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Kemal’in Füsün’un bedeni üzerinde kurduğu bu egemenlik her ikisini de birbirine iyice bağlar. Böylelikle Kemal’in Füsün’a duyduğu aşk şekillenir. Bu bağlamda Kemal’in Füsün’a duyduğu aşk Kemal tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Aşk, Füsün karayolları, kaldırımlar, evler, bahçeler ve odalarda gezinirken ve çay bahçelerinde, lokantalarda ve akşam yemeği sofrasında otururken, ona bakan Kemal’in duyduğu bağlılık duygusuna verilen addır

“Hmmm...güzel cevap.” derdi Füsün. “Beni görmediğin zaman aşk olmuyor mu?” “O zaman fena bir takıntı hastalık oluyor.”” (Pamuk, 406).

Kemal’in Füsün’a olan bağlılığını ifade ettiği bu söylem bir bakıma aşkın ta kendisinin Füsün olduğudur. Füsün’un bulunduğu herhangi bir ortam Füsün’a dair bir iz ve Kemal’e göre aşk, Füsün’a dair her şeydir. Bu bağlamda Füsün’un izini yansıtan kaldırımlar bile Kemal’in

duyduğu aşkı niteler. Bu durum roman boyunca dikkat çeker. Romanın başından sonuna kadar Füsun'un izini taşıyan herhangi bir eşya veya ortam Kemal'in duygularını harekete geçirir. *"Daha o günden ben, eski eşyaların ve Füsun ile öpüşmelerimizin mutluluğuyla kıpır kıpır varlığını hissettiğim o sihirli odanın, hayatımda çok önemli bir yer tutacağını anlamıştım."* (Pamuk, 48). Kemal'e göre Füsun ile anılar biriktirdikleri her yer, hayatında çok önemlidir. Füsun'u hatırlatan her bir ayrıntı Kemal'in duyduğu aşkı simgeler.

Romana ad olan "Masumiyet Müzesi" Füsun'la özdeşleşen çok önemli başka bir ayrıntıdır. Kemal'in Füsun'a karşı duyduğu aşk ve hayranlığın hikayesinin birleştiği yerdir. Kemal, yıllarca Füsun'un dudağının değdiği izmaritlerden evindeki süs eşyalarına kadar her şeyi saklar. Yazarın somut eşyalara soyut bir anlam katarak aşkın gücüyle ilişki kurduğu görülür. *"Ben de bir kadını saçlarını, mendillerini, tokalarını, bütün eşyalarını saklayacak, onlarla yıllarca teselli arayacak kadar çok sevdim."* (Pamuk, 479). Başkası tarafından anlamsız görülebilecek bir eşyanın Kemal'in gözünde soyut bir anlam kazanması Kemal'in Füsun'a duyduğu yoğun hislerin oluşturduğu sevginin, bağlılığın belki bağımlılığın göstergesidir.

Kemal'in Füsun'a duyduğu yoğun aşk, onun hayatına renk katmakla birlikte mutluluğu doruklarda yaşatacak kadar onu yaşama daha da bağlamaktadır. Füsun'a sahip olmasının verdiği mutluluk Kemal için dünyalara bedeldir:

"Onu kollarımda tutmak ne büyük mutluluktur Allahım! Dünyanın derinliğini, güzelliğini, sınırsızlığını hissettim. Göğsü göğsüme, başı omzuma dayanmıştı; onu değil, bütün dünyayı kucaklamışım gibi geldi bana." (Pamuk, 416).

“Bütün dünyayı kucaklamışım gibi” benzetmesine yer verilerek Kemal’in duyduğu aşk ile adeta her şeye sahipmişçesine mutluluk katan bir zenginlik içinde olduğunu söyler. Kemal’in yaşadığı bu paha biçilemez mutluluk romanın son cümlesinde kendini belli eder. “Herkes bilsin, çok mutlu bir hayat yaşadım.” (Pamuk, 495). Kemal, Füsun’a duyduğu aşk ile mutlu bir yaşam sürmüştür. Yazar, Kemal’in mutluluğunu romanın hem ilk hem de son cümlesinde vurgulayarak Kemal’in hayatını şekillendiren bu aşk hikayesini ele alır.

Kemal’in Füsun’a duyduğu aşk Sibel ile olan birlikteliğini geri planda bırakır. Bu iki ilişkinin yaşattığı duygular bambaşkadır. “Derin bir şükran duyduğum nişanlımı aşktan da derin bir yoldaşlık duygusuyla sarıldım” (Pamuk, 182). Kemal ve Sibel’in ilişkisini özetleyen bu cümle Kemal’in Sibel’e olan bağlılığının temelinde yatan yoldaşlık duygusu olduğunu kanıtlar. Yoldaşlık, kelime anlamıyla yol arkadaşı anlamına gelir. Yol arkadaşı denilen kişi hayat boyunca desteğini esirgemez ve en çok güvenilen, kişinin sırtını yaslayabileceği bir duvardır. Bu durumda Kemal’in Sibel’i aşktan öte kendine hayatta ona eşlik edecek bir partner, kısacası hayat arkadaşı olarak benimsediği söylenilebilir. Hayat arkadaşlığı ve aşk arasındaki bu ince çizgi Kemal’in ilişkilerine yansyarak, birbirinden bağımsız iki genç kızla farklı iki ilişki yaşamasının aracı olur.

SONUÇ

Orhan Pamuk’un “Masumiyet Müzesi” adlı romanında aşk izleği merkezinde değişen toplum yapısının, bireylerin yaşam tarzlarını ne denli etkilediği roman karakterlerinin bakış açıları ile öne sürülür. Postmodernizm etkisiyle zıt kutuplar üzerinden giden yazar, özgürlük inancının farklı toplumsal sınıflara mensup bireyleri ortak bir noktada birleştirdiği görülür.

Böylelikle, modernliğin unsurlarından biri olan özgürlüğü kişinin yaşam tarzına egemen olmaya başladığına dikkat çekilir. Bu incelemede, Pamuk'un değişen toplum yapısında Batılaşma hareketlerinin bireyin davranışlarını gelenek ve göreneklerin kalıbına sokmayıp özgür ve modern bir yaşam benimsemesine yöneldiği üzerinde durulmuştur. Modernleşme ile artan yaşam kalitesi ise bu bakış açısını beraberinde getirir. Kutuplaşma ilkesine yer verilerek varlıklı ve yoksul kesimi temsilen iki kadının yaşam biçimlerinin birbirinden farklı olmasına rağmen bakış açılarının aynı olması ise toplumda birtakım kalıcı değişiklikler yaşandığının kanıtı olarak gösterilebilir. Modernleşmeyle gelenek ve göreneklerin gücünün azaldığı ve özellikle kadın bireylerin davranışlarının sınırlandırılma yetkisinin azaldığı görülür. Her ne kadar gelenek ve göreneklerin kadınlara dayattığı davranış kalıpları kurguda Füsün ve Sibel tarafından onaylanmasa da aslında toplum tarafından kadın algısının değişmediği de görülür. Bireylerin özgürlük adı altında yaşadığı cinsellik, kadına olan bakış açısının hala değişmemesiyle kişinin toplum tarafından ötekileştirilmesine neden olabilecektir. Bu nedenle, figürler özgür bir hayat sürmeyi amaçlasa da toplumsal statülerini koruma uğruna özel hayatlarını gizli tutmak zorunda kalırlar. Sonuç olarak, dönemin Türkiye'sinde yaşam kalitesinin artması sonucu toplumun refah seviyesi artmış ancak gelenek ve göreneklerin oluşturduğu kadın algısının hala bir şekilde devam ettiği görülmüştür.

Pamuk, eleştirel anlatımıyla bu toplumsal baskıya boyun eğmeyen iki kadın figür üzerinden değişen toplum yapısında etkisini hala sürdüren algıyı, cinsellik ile ilişkilendirilerek cesaret gerektiren bir aşk hikayesini okurlara sunmuştur.

KAYNAKÇA

Pamuk, Orhan. *Masumiyet Müzesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.

Yaprak, Tahsin, Kıymaz, Mustafa Said ve Sermisakçı, Emrah. *Postmodernizm, Orhan Pamuk'un Postmodern Romanları ve Kafamda Bir Tuhaflık*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. (Sayı:10, Mart 2015) s. 651-685

Doltaş, Dilek. *Postmodernizm ve Eleştirisi-Tartışmalar/Uygulamalar*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2003.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitapevi, 2020.

Güncel Türkçe Sözlük (2011), TDK, Ankara.

Aslanboğa, Aysel (2011). "Masumiyet Müzesi Romanında Modernizm-Gelenek Algısı", <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/6/3/arastirmax-masumiyet-muzesi-romaninda-modernizm-gelenek-algisi.pdf>